

Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки

Тема 1. Предмет і завдання педагогіки. Педагогіка та інші науки.

План:

1. Педагогіка як наука про виховання, освіту і навчання підростаючого покоління та дорослих.
2. Предмет та завдання педагогіки.
3. Основні педагогічні поняття як категорії педагогічної науки, їх характеристика.
4. Система педагогічних наук.
5. Взаємозв'язок педагогіки з іншими науками.

1 Педагогіка—це сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання та розвитку особистості людини.

Назва науки походить від грецьких слів «paídos» —дитя і «ago» — веду, виховую, тобто "дітоводіння", "дітоводство". У Давній Греції педагогами називали рабів, які доглядали дітей аристократів, супроводжували їх до школи, приводили зі школи. Пізніше педагогами почали називати людей, які займалися навчанням та вихованням дітей. Їх називали ще педонами, дидасками, майстрами.

Шляхи до виникнення педагогічної науки:

1. Поступове формування сукупності педагогічних ідей.
2. Формування педагогічних концепцій.
3. Формування педагогічної теорії виховання і навчання дітей.

Як особлива наука педагогіка розвивається з 1623 р. У цьому році англійський філософ Френіс Бекон у трактаті «Про гідність та примноження наук» уперше виділив педагогіку як науку.

Чеський педагог-гуманіст Ян Амос Коменський удосконалив педагогіку як науку. У своїй праці «Велика дидактика» (1632р.) він довів наявність об'єктивно існуючих законів навчання та виховання. Як педагог Я. А. Коменський написав багато цінних праць: «Материнська школа» (обґрунтовує значення сімейного виховання), «Всезагальна порада», «О культурі природних дарованих», «Вихід зі шкільного лабіринту», «Всезагальна порада про виправлення діянь людських».

Слідом за Я. А. Коменським в історію західноєвропейської педагогіки ввійшли імена таких її видатних діячів: Джон Локк (Англія), Жан-Жак Руссо (Франція), Йоганн Генріх Песталоцці (Швейцарія), Йоганн Фрідріх Герbart, Фрідріх Адольф Вільгельм Дистервег (Німеччина).

Визначні вітчизняні педагоги: Костянтин Дмитрович Ушинський, Антон Семенович Макаренко, Василь Олександрович Сухомлинський та ін.

2 Кожна наука має свої предмет і об'єкт дослідження та є синтезом знань про явища дійсності, які вона вивчає. Разом з тим вона неодмінно перебуває в певних взаємозв'язках з іншими науками.

Предмет педагогіки – особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими частинами якої є освіта і навчання.

Педагогіка досліджує виховання як свідомий і планомірний процес підготовки людини до життя і праці, розкриває його сутність, закономірності, тенденції та перспективи, вивчає принципи і правила, які регулюють виховну діяльність.

Як і кожна наука, педагогіка покликана теоретично узагальнювати факти, проникати у внутрішню природу явищ, виявляти їх причини, передбачати їх розвиток. Вона аналізує об'єктивні закономірності виховного процесу, досліджує істотні й необхідні, загальні та стійкі зв'язки, причинно-наслідкові залежності в ньому. Їх знання дає можливість правильно будувати педагогічний процес, прогнозувати результати виховання і здійснювати його відповідно до потреб суспільства.

Педагогіка вивчає процеси виховання, освіти і навчання лише у властивих їй межах, розглядає у цих процесах тільки педагогічний аспект. Вона досліджує те, на яких загальнопедагогічних засадах, завдяки яким засобам виховної роботи потрібно будувати виховний процес, освіти, навчання людей різних вікових груп в освітніх закладах, в усіх типах установ, організацій і трудових колективів.

Отже, предметом педагогіки є виховання як цілеспрямований вплив на розвиток особистості вихованця, що здійснюється спеціально підготовленими фахівцями (педагогами).

Предметом педагогіки є навчально-виховна діяльність, яка здійснюється в закладах освіти особами спеціально уповноваженими для цього суспільством.

Завдання педагогіки на сучасному етапі:

- а)** вдосконалення змісту освіти;
- б)** розробка принципово нових засобів навчання, навчального обладнання;
- в)** підготовка підручників відповідно до вдосконалення змісту освіти;
- г)** комп'ютеризація учительської праці;
- г)** розробка нових і модернізація наявних форм і методів навчання;
- д)** виявлення шляхів посилення виховної ролі уроку;
- е)** вдосконалення змісту і методики виховання;
- є)** вдосконалення політехнічної підготовки учнів, їх професійної орієнтації і підготовки до праці;
- ж)** розробка шляхів демократизації та гуманізації життя і діяльності школи.

Загальним завданням педагогіки є виявлення, вивчення та обґрунтування законів і закономірностей формування та розвитку людської особистості, розробка на цій основі теоретико-методологічних основ виховання, як спеціально організованого педагогічного процесу.

Джерела розвитку педагогіки (Педагогіка у своєму розвитку спирається на такі джерела):

1. Науково-педагогічні дослідження.
2. Передовий педагогічний досвід (досвід педагогів-новаторів, який пропонує оригінальні ідеї і системи навчання та виховання у сучасних умовах).

3. Педагогічна спадщина минулого (багатовіковий практичний досвід виховання, закріплений в способі життя, традиціях, звичаях людей, в народній педагогіці).
4. Філософські, суспільствознавчі, педагогічні і психологічні праці (діяльність і твори педагогів, філософів, психологів).
5. Практика виховання.
6. Ряд наук, які тісно пов'язані з педагогікою: філософія, етика, естетика, фізіологія, шкільна гігієна, кібернетика.

Стадії розвитку педагогіки можна розглядати в такому порядку: народна педагогіка — духовна педагогіка — світська педагогіка.

Народна педагогіка— галузь педагогічних знань і досвіду народу, що проявляється у домінуючих серед нього поглядах на мету, завдання, засоби і методи виховання та навчання.

- ***Педагогіка народознавства***— напрям у сучасній педагогіці, шкільній практиці, який забезпечує практичне засвоєння учнями (в процесі продовження творчих традицій, звичаїв і обрядів, у діяльності, поведінці) культурно-історичних, мистецьких надбань батьків, дідів і прадідів.

У широкому розумінні **народознавство** означає сукупність сучасних наук про народ, його національну духовність, культуру, історію, а також здобутки народного і професійного мистецтва, які відображають багатогранність життя народу, нації.

- ***Родинна педагогіка***, як складова частина народної педагогіки, в якій зосереджено знання і досвід щодо створення і збереження сім'ї, сімейних традицій (трудових, моральних, мистецьких). Це сприяє формуванню у дітей найглибших почуттів: любові до матері і батька, бабусі і дідуся, повагу до пам'яті померлих і т.п.

- **Педагогічна деонтологія**— народне вчення про виховні обов'язки батьків перед своїми дітьми, учителів — перед учнями, вихователів — перед вихованцями, вироблених народом етичних норм, необхідних для виконання покладених на них педагогічних функцій.
- **Педагогіка народного календаря** репрезентує виховання дітей та молоді послідовним циклом залучення їх до сезонних робіт, звичаїв, свят і обрядів українського народу.
- *Вершиною народної педагогіки є козацька педагогіка*, що втілила в собі національну психологію, характер, правосвідомість, мораль та інші компоненти національної свідомості, духовності народу .

Духовна педагогіка — галузь педагогічних знань і досвіду по вихованню і навчанню людської особистості засобами релігії. Найбільшого розвитку досягла в епоху Середньовіччя. Виховання мало яскраво виражений теологічний характер.

Світська педагогіка пройшла тривалий шлях становлення. Довгий час вона була складовою частиною філософії. Праці Я. А. Коменського (1592-1670) заклали основу для розгляду педагогіки як самостійної науки.

За своєю структурою педагогіка розглядається як:

- а) **наука**, яка має свої закономірності;
- б) **практика**, яка вказує практичне застосування теоретичних положень;
- в) **мистецтво**, яке вимагає творчого натхнення вчителя.

3 Педагогіка має свій понятійний апарат — систему педагогічних понять, які виражають наукові узагальнення. Ці поняття називають *категоріями педагогіки*.

Найзагальніші поняття, що відображають найістотніші сторони, властивості і зв'язки об'єктивного світу, називаються *категоріями*.

Базовими категоріями педагогіки є *виховання, навчання й освіта*.

Освіта — це процес і результат засвоєння індивідом досвіду, формування на його основі наукового світогляду, досягнення ним значного освітнього рівня, моральних та інших якостей особистості, розвиток їх творчих сил і здібностей, залучення індивіда до культурних цінностей людства. Освіта отримується в закладах освіти.

Самоосвіта – здобувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання у стаціонарному закладі освіти.

Засобами для самоосвіти є використання додаткової художньої, наукової літератури, користування інтернетом, засобами масової інформації, книги, підручники, новітні технології.

Виховання — цілеспрямований та організований процес формування особистості. Виховання передбачає педагогічну цілеспрямовану організацію діяльності, спілкування дитини, які сприяють формуванню у вихованців морального ставлення до оточуючого світу, до самого себе, моральних норм і правил поведінки.

Виховання – це вплив ззовні: батьків, вчителів, друзів, навколишнього середовища.

Самовиховання – свідомо і систематична діяльність людини на вироблення і вдосконалення своїх позитивних якостей і подолання негативних.

Національне виховання—це виховання дітей на культурно-історичному досвіді свого народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій мудрості, духовності.

Навчання — це цілеспрямований процес взаємодії вчителя і учнів (здобувачів освіти), у ході якого здійснюється засвоєння знань, формування вмінь і навичок; Це сам процес засвоєння індивідом соціального досвіду.

Навчання – це двосторонній процес: з однієї сторони учні (здобувачі освіти), які навчаються, з іншої – вчитель, який навчає.

У живому педагогічному процесі всі педагогічні категорії між собою взаємопов'язані і взаємообумовлені.

4 Система педагогічних наук

Структура педагогіки відображає зв'язки і відносини, що склалися в ході історичного розвитку різних галузей педагогічних знань, визначає місце кожної з педагогічних наук, її роль для педагогічної практики.

Інтенсивний розвиток педагогіки в XIX – XX ст. привів до утворення системи педагогічних наук, що включає в себе:

Загальну педагогіку, яка охоплює основні питання виховання і навчання людини.

Розвиток загальної педагогіки як науки визначив створення в середині неї самої самостійних галузей знань таких як:

- **дидактика** (теорія освіти і навчання),
- **теорія виховання, школознавство** (управління школою),
- **вікову педагогіку**, яка досліджує особливості виховання на різних етапах вікових груп (*переддошкільна, дошкільна, шкільна, педагогіка дорослих*);
Галузеві педагогіки (військова, спортивна, вищої школи, профтехосвіти та ін.)

Дефектологію як спеціальну педагогіку, що розробляє питання виховання і навчання глухонімих і глухих (*сурдопедагогіка*), сліпих і тих, хто погано бачить (*тифлопедагогіка*), розумововідсталих (*олігофренопедагогіка*), діти з розладом (вадами) мови (*логопедія*);

Методику, яка вивчає специфіку вивчення окремих навчальних предметів (мови, математики, тощо);

Історію педагогіки, що досліджує розвиток педагогічних ідей у різні епохи, різними представниками науки;

Порівняльну педагогіку, яка вивчає порівняльним методом виховання і навчання у різних країнах.

Див. таблиця «Система педагогічних наук»

5 **Міжпредметні зв'язки педагогіки**— це її зв'язки з іншими науками, які дають можливість повніше пізнати педагогічні факти, явища і процеси.

Педагогіка пов'язана з такими науками як **філософія, соціологія, етика, естетика, психологія, анатомія і фізіологія людини, логіка, шкільна гігієна та ін.**

Філософія допомагає розглядати педагогічні явища в їх взаємодії, правильно вирішувати протиріччя складного процесу формування особистості

Шкільна гігієна вивчає і визначає санітарно-гігієнічні умови життя учнів освітнього процесу в залежності від їх віку, стану здоров'я та інших факторів.

Психологія вивчає загальні закономірності психологічного розвитку, вікові особливості особистості, психологічні особливості в процесі навчання.

Етика та естетика допомагають більш глибоко розкрити всі сторони морального та естетичного виховання, формувати у молоді світогляд.

Економіка та теорія управління – визначає потреби у педагогічних кадрах, будівництві дошкільних та шкільних закладів освіти, їх матеріального забезпечення.

Соціологія вивчає дослідження, професійну зайнятість населення і переводить в конкретні завдання – виховання.

Анатомія та фізіологія вивчає біологічні закономірності росту, розвитку організму.

Система педагогічних наук

